

Üks lülike suures ahelas

(Rakvere koolinoorte pahempoolne liikumine 1930-ndatel aastatel)

(Algus «Punases Tähes» nr. 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106)

Selleks ajaks, kui 1940. aasta suvel toimus sotsialistlik revolutsioon ja taastati nõukogude võim Eestis, oli näiteks Rakvere Keskkooli peres juba välja kujunenud õpilaste grupp, kelle sümpaatiat oli kindlalt nõukogude võimu poolt ja kes sidus oma edasise tee kommunistliku noorsooühinguga.

* * *

Nagu eespool toodust nähtub, arenes Rakveres 1930.—1932. a. üsnagi hoogne koolinoorsoo liikumine, mille eesotsas seisis Rakvere seminari õpilane Villem Soo. Suurema noorsoo-organisatsiooni loomiseks asutasid õpilased seminaristide eestvedamisel nn. Initsiatiivrühma, kus tutvuti peamiselt pahempoolse kirjandusega ja arutati poliitilisi päevaküsimusi. Kommunistliku partei kohaliku organisatsiooni puudumise tõttu ei saanud aga noored õiget marksistlikku suunitlust ja sattusid esialgu noorsotsialistide liidrite mõju alla. Tänu kokkupuutele üksikute kommunistlikult meelestatud töölisltega (perekond Reinstein) ei levinud initsiatiivrühma kuulunud noorte seas mingil määral kokkulep-likud, kodanliku korra pahe-

sid kinnimätsivad meeleolud.

Õpilaste tegevus initsiatiivrühmas, mis kujunes pahempoolseks vooluks, oli tol ajal progressiivseks nähtuseks. See andis noortele esimese tõuke astumiseks poliitilise elu areenile, õhutas neis revolutsioonilist mõtet ja õpetas sügavamalt tunnetama maast-madalast juurdunud klassikuuluvust. Vaestest perekondadest pärinevad noored said peagi aru noorsotsialistide liidrite põhimõtete piiratusest ja ideelisest kahepalgelisusest ning pöörasid selles liikumisele selja. Tegevus initsiatiivrühmas tõstis noorte klassiteadvust, neile sai juba siis omaseks ühiste ideede eest võitlejate solidaarsustunne. Seda tõestab ka võli seegi fakt, et kui Linda Aruküül, kes oli väga raskest majanduslikus olukorras, siirdus edasi õppima Tartu Pedagoogiumi, organiseerisid tema seltsimehed endisest initsiatiivrühmast korjanduse. Sõprade abiga suutis neiu pedagoogiumi lõpetada.

Initsiatiivrühma kuulunud paljudest noortest said hiljem tulihingelised kommunistlike ideede eest võitlejad: Harry Anton-Raag, Georg Roovik, Rudolf Liiv, Johannaes Klammer (hukkus Hispaania kodusõjas) jt. Elukutseliseks revolutsionääriks ja kommu-

nistliku partei aktiivseks liikmeks kujunes Villem Soo.

Lüües lahku Noorsotsialistlikust Liidust ja püüdes leida teed kommunistliku partei juurde, langes V. Soo nagu paljud teisedki noored kodanlike võimude repressioonide ohvriks. 22. jaanuaril 1933. aastal vahistati ta Tapal. Kui üleriikliku töötute komitee liige — Virumaa esindaja, oli ta parajasti teel Tartus toimunud töötute kongressile. V. Soo mõisteti 3 aastaks kindlusevangi 18. maist 1933. aastast arvates. Ja seda ühel töötute koosolekul peetud «riigivastase» kõne eest, millega ta oli õhutanud töölisi ülestõusule kodanliku korra vastu. Töölisajalehes «Teine Töölise Võitlus» nr. 4 (16) 28. jaanuaril 1933. a. märgiti, et 15. jaanuaril 1933. aastal toimus Rakveres töötute koosolek ja et sealse tuletõrjeseltsi ruumikas saal oli rahvast puupüsti täis. Koosolek avati «Internatsionaaliga». Esimesena kõneles tööraha saadik riigikogus P. Kroos teemal «Töölisklassi vaenlastest ja sõpradest». Ta paljastas eriti sotse ja pappe, Tööraha saadik A. Rattas käitles töölisklassi esinduse ülesandeid riigikogus ja omavahelises. Seejärel kõneles üks kohalik Rakvere tööline pikemalt tööpuuduse küsi-

musest. Vabanenud poliitvang H. Rätsep analüüsis poliitilist olukorda ja kõneles töölisklassi võitluse eesmärkidest. Ajaleht märgib, et kõned võeti soojalt vastu. Sotsid ei julgenud esineda. Läbiraakimiste ajal tahtis P. Kroos esitada teadaande poliitvangide seisukorrast, kuid politsei takistas teda. Koosolek lõppes «Punase lipu» laulmisega.

Ka vangla ei suutnud murda Villem Soo võitlustahet. Sidepidamise eest välismaalimaga sattus ta mitmel korral kaheksaks nädalaks pimedasse kartserisse. Mõningate tolaegsete Rakvere vangla töötajate eriharrastuseks kujunes talle võimalikult pikemate kartsapäevade organiseerimine, tema paigutamine kartserisse võimalikult külmemate ilmadega ja lutikatest kihavamasse kartserisse. Kokku oli ta 3 aasta jooksul kartseris 100 päeva. Vanglasoleku aega kasutas V. Soo õppimiseks. Erakordne andekus võimaldas tal otse lennult haarata kõiki õppeaineid. Näiteks jõudis ta vene keele korraliku suulise ja kirjaliku oskuse omandada umbes poole aastaga. Vangla rasketes tingimustes kujunes Villem Soo maailmavaade lõplikult välja. See oli 1933. aasta märtsis, kui vangla parteiorganisatsioon võttis V. Soo vastu poliitvangide parteiorganisatsiooni liikmeks. Keskvanglas võttis ta osa kommunistide poolt korraldatud nälgimisest 12.—18. märtsini 1935. aastal protestiks uue vanglustusseadustiku kehtestamise vastu.

Järk-järgult vabanesid initsiatiivrühma liikmed sotsidest partei «ideelisest» pärandist. Murrangulisel 1940. aastal asusid nad kõik aktiivselt osa võtma nõukogude võimu taaskehtestamisest Eestis. Suure innu ja täie andumusega hakkas tulsõnaline propagandist Villem Soo kui EKP ja Ametiühingute Keskkliidu esindaja organiseerima Rakveres kõiki töötajaid hõlmavat organisatsiooni; — Töölise Üldühingut; tema eestvedamisel organiseerisid ka maatöölised ja viidi läbi maa-reform Virumaal. Pärast maa-reformi lõpetamist asus V. Soo juhtima Virumaa TSN Täitevkomitee maaosakonda. Harry Anton-Raag oli Villem Soo väsimatu abiline Virumaa Töölise Keskuses ja esimene «punane linnapea» Rakveres ning hiljem Virumaa Täitevkomitee rahandusosakonna juhataja. Eesti Töötava Rahva Liidu kandidaadidena valiti Riigivolikogusse Georg Roovik ja Rudolf Liiv. Osvald Toomingast ja Eugenia Moorbergist (Kersti Merilaas) jt. said tuntuud nõukogude kirjani-kuud. Kõigi nende tublide inimeste maailmavaate kujunemisele aitasid omajagu kaasa Rakvere koolinoorte organiseerumine ja tegevus 1930-ndate aastate alguses.

I. KUSLAP,

Rakvere Rajoonidevahelise Koaloomuuseumi vanem teaduslik töötaja